

The Teruah - rabbinic doubt or social engineering?

Introduction and the 'problem'

1 ספר במדבר פרק כט:א

וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מִלְאכַת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם:

2 תרגום אונקלוס שם

ובירחא שביעאה בחד לירחא מערע קדיש יהי לכון כל עבידת פלחן לא תעבדון יום יבבא יהי לכון:

3 תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף לג: & לד.

משנה סדר תקיעות שלש של שלש שיעור תקיעה כשלוש תרועות שיעור תרועה כשלוש יבבות (שלש קולות בעלמא, כל שהוא - רש"י)...

גמרא והתניא שיעור תקיעה כתרועה אמר אביי תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולהו בבי ותרועות דכולהו בבי תנא ברא קא חשיב חד בבא ותו לא:

שיעור תרועה כשלוש יבבות: והתניא שיעור תרועה כשלושה שברים אמר אביי בהא ודאי פליגי דכתיב יום תרועה יהיה לכם ומתרגמין יום יבבא יהא לכון וכתיב באימיה דסיסרא בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל (כאדם הבוכה ומקונן, קולות קצרים סמוכין זה לזה - רש"י)

אתקין רבי אבהו בקסרי תקיעה שלשה שברים תרועה תקיעה מה נפשך אי ילולי יליל לעביד תקיעה תרועה ותקיעה ואי גנוחי גנח לעביד תקיעה שלשה שברים ותקיעה מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל מתקיף לה רב עזירא ודלמא ילולי הוה וקא מפסיק שלשה שברים בין תרועה לתקיעה דהדר עביד תקיעה תרועה ותקיעה מתקיף לה רבינא ודלמא גנוחי הוה וקא מפסקא תרועה בין שברים לתקיעה דהדר עביד תקיעה שברים תקיעה אלא רבי אבהו מאי אתקין אי גנוחי גנח הא עבדיה אי ילולי יליל הא עבדיה מספקא ליה דלמא גנח ויליל אי הכי ליעבד נמי איפכא תקיעה תרועה שלשה שברים ותקיעה דלמא יליל וגנח סתמא דמילתא כי מתרע באיניש מילתא ברישא גנח (גניחות ארוכות והדר יליל - רש"י)

The key disagreement - Rishonim

4 רמב"ם יד החזקה - הלכות שופר פרק ג

תרועה זו האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השנים ורוב הגליות ואין אנו יודעין היאך היא אם היא היללה שמילין הנשים בנהייתן בעת שמביבין או האנחה כדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול או שניהם כאחד האנחה והיללה שדרכה לבא אחריה הן הנקראין תרועה שכך דרך הדואג מתאנח תחלה ואחר כך מילל לפיכך אנו עושין הכל:

היללה היא שאנו קוראין תרועה והאנחה זו אחר זו היא שאנו קוראין אותה שלשה שברים נמצא סדר התקיעות כך הוא מברך ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים ואחריה תרועה ואחריה תקיעה וחוזר כסדר הזה שלשה פעמים ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים ואחריה תקיעה וחוזר כסדר הזה שלשה פעמים ותוקע תקיעה ואחריה תרועה ואחריה תקיעה וחוזר כסדר הזה שלשה פעמים נמצא מנין התקיעות שלשים כדי להסתלק מן הספק:

5 חדושי הר"ן שם

אתקין ר' אבהו בקסרי. נשאל רב האי גאון ז"ל וכי עד שבא ר' אבהו לא היו ישראל יוצאין ידי תקיעת שופר, וכלשון הזה השיב אל תחשבו בלבבכם כי בימי ר' אבהו נפל ספק בדבר זה שהרי משניות קדומות אחת אומרת תרועה שלש יבבות ואחת אומרת תרועה שלשה שברים והא אמרינן בהדיא אמר אביי בהא פליגי, וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל מהן עושין תרועה יבבות קלות ומהן עושין תרועות יבבות כבדות שהן שברים ואלו יוצאין ידי חובתן ואלו יוצאין ידי חובתן כי שברים כבדים תרועות הן ויבבות קלות תרועות הן והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינו חלוקה, והרי התנאים כמו שאמרנו למעלה הללו שונים שיעור תרועה שלש יבבות והללו שונים שיעור תרועה שלשה שברים אלו משנתן כמנהגם ואלו משנתן כמנהגם וקאמר אביי בהא פליגי ולא פלוגתא היא ולא היו אלא מטעים את אלו ואלו את אלו אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה קתני וחכמים של הללו מודים כי שברים תרועה היא וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועות הן, וכשבא ר' אבהו ראה לתקן תקנה שיהו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהם דבר שההדיוטות רואין אותן כחלוקה.

The Teruah - rabbinic doubt or social engineering?

6 סמ"ג עשין מב

התקין ר' אבהו בקשרי קשר"ק כי מסופק היה בפ' ותיבב אם יללה הוא אם גניחה הוא ועושה שניהם ואחד כך צוה שיהו תוקעים קש"ק שמא גניחה הוא וכשעושין קשר"ק מפסקת תרועה בין שברים לתקיעה ואחר כך צוה שיהו תוקעים קר"ק כי שמא יללה הוא וכשעושין קשר"ק מפסיקין שברים בין תרועה לתקיעה ואין די בקש"ק וקר"ק כי שמא יש שניהם בפ' ותיבב שגנחה וגם יללה ואין לעשות קשר"ק משום יללה וגניחה לזה אין לחוש כי סתם אדם כשנארע לו דבר בתחילה גונח ואחר כך מיילל.

Later sources

7 טור אורח חיים סימן תקצ

סדר תקיעה והכשירה דתנן סדר תקיעה ג' של שלש שלש דג' פעמים כתיבי תרועה בתורה ב' בר"ה ואחד ביובל וילפי' ר"ה מיניה ובכל תרועה ילפי' מקראי שיש תקיעה לפניה ולאחריה הרי ג"פ תקיעה תרועה תקיעה ותקיעה ילפינן מקרא שהוא העברת קול פשוט אבל תרועה לא ידעין מאי היא אלא מדמתרגמי' תרועה יבבא אלמא שהוא קקול שאדם משמיע כשהוא בוכה ומיילל דילפינן מאימיה דסיסרא דכתיב ותיבב ועדיין אין אנו יודעין אם הוא כאדם הגונח מלבו כדרך החולה שמשמיע קולות קצרים קול אחר קול ומאריך בהם קצת והוא הנקרא גנח או כאדם המיילל ומקונן שמשמיע קולות קצרים תכופות זה לזה והוא הנקרא יליל או אם הוא שניהם כאחד הלכך מספיקא אנו עושין הכל תקיעה וג' שברים שהוא גנח וקול אחר שיש בו קולות קצרים תכופים שהוא יליל ואח"כ תקיעה ועושין כן ג"פ ואחר כך תש"ת ג"פ שאם תרועה היא שברים לא עשינו כלום שיליל הפסיק בין תרועה לתקיעה אחרונה ואנן בעינן שלא יהא ביניהם דבר המפסיק ואח"כ תר"ת ג"פ שאם תרועה יליל היא אח"כ הפסיקו השברים בין תקיעה ראשונה לתרועה ע"כ צריך תשר"ת ג"פ ותש"ת ג"פ ותר"ת ג"פ:

8 בית יוסף אורח שם

...משמע בהדיא שמחמת ספק שנסתפק לענין הדין תיקן כן וקודם רבי אבהו כל מקום היה נוהג כסברת רב המקום הוא וכשבא רבי אבהו קיבץ כל הספיקות והתקין שיעשו כדברי כולם כדי שיצאו כל ישראל ידי חובת תקיעת שופר בלא ספק כלל.

9 ערוך השולחן אורח חיים סימן תקצ ג-ד

ולפי שנסתפק לנו היאך היא התרועה אם היא היללה שמיללין הנשים בעת שמייבבין וזהו יללות תכופות זה לזה כמו שאנו עושין התרועה או זהו האנחה כדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מאיזה צער גדול ואין תכופות אלא שבר אחר שבר וזהו כמו שאנו עושין השברים או אפשר דווקא שניהם ביחד אנחה ויללה שכן דרך הדואג מתאנח תחלה ואח"כ מיילל וזהו שברים תרועה אבל להיפך אין מדרך בני אדם לייילל תחלה ואח"כ ליאנח לפיכך א"צ לעשות תרועה שברים ולכן באנשים נכבדים כתיב לשון אנחה ויאנחו בני ישראל מן העבודה [שמות ב, כג] כהניה נאנחים [איכה א, ד] מפני שאין מדרכם להרים קול יללות תכופות ובאנשים קלי הדעת כתיב לשון יללה הילילו כל שותי יין [יואל א, ה] אלי כבתולה [שם ח] קול יללת הרואים [זכריה יא, ג] [ומיכה הנביא שאמר אלילי לי (מיכה ז, א) וכן אספדה ואילילה סייס אלכה שולל (שם א, ח) כלומר כחסר דיעה וכן עד"ז ביואל הילילו משרתי מזבח (יואל א, יג) מפני שאמר מקודם אלי כבתולה וגו' וכן עד"ז בצפניה (א, י) ויללה מן המשנה וכן בכ"מ ודו"ק]:

ולכן מפני ספיקות אלו תקנו לתקן כל הספיקות והיינו בכל תרועה לתקוע שברים תרועה ביחד ושברים בפ"ע ותרועה בפ"ע ובכל אחד מהם פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ונמצא שתחת שלש קולות תקיעה תרועה תקיעה צריך לתקוע עשר קולות תשר"ת תש"ת תר"ת וג' פעמים כן הרי ל' קולות והרא"ש הביא בשם רב האי גאון בשלהי ר"ה דלאו ספיקות גמורות הן דמדין תורה כולו תרועות הן גם השברים גם התרועה גם שניהם ביחד אלא מפני שמקצת מישראל היו עושין השברים ומקצת היו עושין התרועה ומקצת היו עושין שניהם ביחד ולא נאה לפנינו במצוה קבועה לדורות שאלו יעשו כך ואלו יעשו כך ולכן תיקן ר' אבהו שכל ישראל יעשו מנהג אחד בשוה [ולבד זה יש בזה ענין גדול]: